

УДК 336.6

Ганна Савіцька

(ст. викладач кафедри «Фінанси і кредит»,

Державний економіко-технологічний університет транспорту)

Наталія Шелест

(магістр, Державний економіко-технологічний університет транспорту)

УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах відбуваються зміни, що впливають на підходи до управління підприємством. Ці зміни відображають нову роль прибутку для діяльності підприємства. Для ефективного управління підприємством у цілому й таким важливим показником, як прибуток, зокрема необхідне вдосконалення існуючих інструментів управління, а також розробка нових, що відповідають сучасним економічним умовам діяльності українських підприємств.

В останній час значення прибутку і процесу управління ним значно зросло, так як швидкоплинні процеси в економіці вимагають від підприємств розширеного відтворення, оновлення процесу виробництва, прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Можливість досягнення підприємством необхідного рівня рентабельності залежить від багатьох внутрішніх та зовнішніх чинників. Одним з головних внутрішніх чинників виступає якість управління прибутком. Ефективне управління прибутком базується на всебічному аналізі його динаміки, структури, джерел надходження та напрямів розподілу. Дослідження тенденцій змін та факторів впливу, і прийняття на їх базі оперативних дієвих рішень, дає змогу для підвищення прибутковості підприємства.

Статтю присвячено розробці теоретичних і практичних рекомендацій щодо розвитку системи управління прибутком в процесі господарської діяльності підприємств. Визначено економічну сутність прибутку в умовах розвитку ринкових відносин. Обґрунтовано необхідність управління операційним прибутком на підприємствах. Досліджено передумови розробки системи управління операційним прибутком.

Ключові слова: управління, операційний прибуток, фінансовий результат, підприємство, доходи, витрати

© Савіцька Г.П., Шелест Н.В., 2016

*Анна Савицкая,
(ст. преподаватель каф. «Финансы и кредит»,
Государственный экономико-технологический университет транспорта)*

*Наталья Шелест
(магистр, Государственный экономико-технологический университет транспорта)*

УПРАВЛЕНИЕ ПРИБЫЛЬЮ ПРЕДПРИЯТИЯ

В современных условиях происходят изменения, влияющие на подходы к управлению предприятием. Эти изменения отражают новую роль прибыли для деятельности предприятия. Для эффективного управления предприятием в целом и таким важным показателем, как прибыль, в частности необходимо совершенствование существующих инструментов управления, а также разработка новых, отвечающих современным экономическим условиям деятельности украинских предприятий.

В последнее время значение прибыли и процесса управления им значительно возросло, так как мимолетные процессы в экономике требуют от предприятий расширенного воспроизводства, обновление процесса производства, принятия обоснованных управленческих решений. Возможность достижения предприятием необходимого уровня рентабельности зависит от многих внутренних и внешних факторов. Одним из главных факторов выступает качество управления прибылью. Эффективное управление прибылью базируется на всестороннем анализе его динамики, структуры, источников поступления и направлений распределения. Исследование тенденций изменений и факторов влияния и принятия на их базе оперативных действенных решений, позволяет для повышения прибыльности предприятия.

Статья посвящена разработке теоретических и практических рекомендаций по развитию системы управления прибылью в процессе хозяйственной деятельности предприятий. Определена экономическая сущность прибыли в условиях развития рыночных отношений. Обоснована необходимость управления операционной прибылью на предприятиях. Исследованы предпосылки разработки системы управления операционной прибылью.

Ключевые слова: управление, операционная прибыль, финансовый результат, предприятие, доходы, расходы.

*Anna Savitska, Senior Lecture
(Department of Finance and Credit, State Economy and Technology University of Transport)*

*Natalia Shelest
(master, State Economy and Technology University of Transport)*

MANAGEMENT OF THE ENTERPRISE PROFIT

In modern terms there are changes that influence on going near a management an enterprise. These changes represent the new role of income for activity of enterprise. For an effective management an enterprise on the whole and by such important index, as an income, in particular necessary perfection of existent instruments of

management, and also development of new, that answer the modern economic terms of activity of the Ukrainian enterprises.

In the last time of value of income and management process considerably grew them, so as fleeting processes in an economy require from enterprises the extended recreation, updating of process of production, acceptance of reasonable administrative decisions. Possibility of achievement of necessary level of profitability an enterprise depends on many internal and external factors. One of main internal factors quality of management an income comes forward. An effective management an income is based on the all-round analysis of his dynamics, structure, sources of receipt and directions of distribution. Research of tendencies of changes and factors of influence, and acceptance, on their base of operative effective decisions gives an opportunity for the increase of profitability of enterprise.

The article is sanctified to development of theoretical and practical recommendations in relation to development of control system by an income in the process of economic activity of enterprises. Economic essence of income is certain in the conditions of development of market relations. The necessity of management an operating profit is reasonable on enterprises. Pre-conditions of development of control system by an operating profit are investigational.

Keywords: management, operating profit, financial result, enterprise, profits, charges

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки діяльність підприємства залежить від великої кількості факторів. Зокрема, зростаючі вимоги споживачів до якості товарів і послуг, економічна нестабільність, інфляція надають ринку невизначений та мінливий характер. У таких умовах від керівництва підприємств вимагається вміння своєчасно реагувати на зміну ринкової ситуації, приймати оптимальні з точки зору витрат та ефективності управлінські рішення, у тому числі у сфері управління прибутком.

Категорія «прибуток» давно увійшла в понятійний апарат економічної науки і досліджується в значній кількості наукових праць вітчизняних та зарубіжних авторів. Прибуток характеризує кінцевий фінансовий результат і дозволяє оцінити ефективність роботи підприємства. Отже, питання управління прибутком та визначення факторів, що впливають на нього, є пріоритетними в діяльності підприємства. Між тим, отримання позитивного фінансового результату можливо тільки при розгляді прибутку як об'єкта управління при системному підході. При цьому основний акцент повинен бути зроблений на організації ефективної системи управління операційним прибутком, так як саме він формує вагому частку в кінцевому фінансовому результаті діяльності підприємства. У зв'язку з цим питання створення ефективної системи управління операційним прибутком набувають все більшого значення, чим і обумовлена актуальність обраного напрямку дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та методологічні основи прибутку підприємства представлені у роботах таких західних економістів, як А.Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс, Ж.-Б. Сей, Д. Б. Кларк, Д. Мілль, А. Маршалл, Ф.Енгельс, В. Шумпетер, Ф. Найт та ін. Дослідження зарубіжних вчених проводилися стосовно відносно стабільних умов функціонування економік розвинених країн, в даний час їх досвід використовувати на вітчизняних підприємствах неможливо без його коригування.

Вітчизняні розробки в області прибутку носять переважно універсальний характер. Теоретичні та практичні питання управління прибутком досліджені в роботах С.М. Баранцева, В. А. Бланка, Н. О. Гура, А. М. Поддєрьогін, Л. Г. Олейнікова,

Є. Ю. Ткаченко, В. В. Худа та ін. [1, 2, 4, 6–9]. Проблема управління операційним прибутком на основі системного підходу на підприємствах мало висвітлена, що потребує подальших наукових досліджень.

Метою статті є дослідження системи управління прибутком підприємства при системному підході.

Виклад основного матеріалу дослідження. Правильне розуміння економічної сутності прибутку є основою для поліпшення механізму практичного використання цієї категорії в сучасних умовах. У мірі розвитку економічної думки поняття «прибуток» постійно уточнювалося багатьма вченими. Кожен із них розглядав прибуток з різних позицій і цінностей в конкретній історичний період. В таблиці 1 представлений огляд трактувань категорії «прибуток», сформульованих вітчизняними і зарубіжними вченими – економістами.

Незважаючи на те, що кожен автор по-своєму трактує категорію «прибуток», більшість з них єдині у своїх визначеннях та розглядають прибуток як результат господарської діяльності підприємства. Між тим, таке визначення не характеризує повною мірою ефективність управління економічною діяльністю підприємства та не відображає сутності прибутку. Звідси, пропонується визначитись з функціями прибутку, що дозволить розкрити сутність даної категорії. У більшості праць виокремлюють розподільчу, мотивуючу та оціночну функції прибутку [4]. Суть розподільчої функції полягає в тому, що саме прибуток служить джерелом взаємоузгодження інтересів суспільства, підприємства та окремих працівників. Стимулююча функція полягає в матеріальній мотивації персоналу на підвищення техніко-економічних показників роботи, зацікавленості його отримати більший прибуток, змушуючи підприємство знаходити резерви поліпшення використання всіх ресурсів. Оціночна функція прибутку полягає в тому, що саме прибуток є підсумковим результатом, оцінює успіх або не успіх діяльності підприємства. Вважаємо, що варто виділити ще відтворювальну функцію прибутку, яка підкреслює його роль у розвитку підприємства, а саме той аспект, що прибуток є основним джерелом фінансування розширеного відтворення.

Таким чином, дослідження різних точок зору вітчизняних і зарубіжних учених-економістів щодо походження, сутності та функцій прибутку, дозволяє уточнити його визначення. Надалі пропонується під прибутком розуміти форму чистого доходу, що утворюється в результаті господарської діяльності підприємства та є різницею між сукупним доходом і сукупними витратами в процесі здійснення цієї діяльності. Вважаємо, що запропоноване трактування прибутку є обов'язковим для розуміння його сутності і подальшого управління ним у ринкових умовах.

Ефективний механізм управління прибутком дозволяє в повному обсязі реалізувати цілі і задачі, що стоять перед ним, сприяє результативному здійсненню функцій цього управління. Необхідність управління прибутком підприємства є очевидною з огляду на його значення та роль для розвитку підприємства. В сучасних умовах одним з найбільш ефективних методів проведення економічних досліджень в науці управління є системний підхід, який розглядає об'єкт вивчення як частину цілого, частину системи [11]. Системний підхід дозволяє краще зрозуміти складні, багатовимірні явища дійсності, а стосовно до системи управління підприємством дозволяє керівникам оцінити ринкову ситуацію та ефективніше досягати цілей управління. Отже, ефективне управління прибутком можливо при побудові системи управління прибутком, яку пропонується розглядати як комплексну систему управління факторами, що прямо чи опосередковано впливають на величину прибутку. При цьому важливо зазначити, що прибуток є похідною від таких факторів госпо

дарської діяльності, як доходи і витрати підприємства, що потребує детальнішого дослідження.

Таблиця 1. Тракткування категорії «прибуток» вітчизняними та зарубіжними вченими

Автор	Визначення
1	2
А. Сміт	прибуток – це породження капіталу
Д. Рікардо	прибуток – це відрахування з продукту праці робітника; різниця між ціною і витратами
Ж. Б. Сей	згідно з теорією трьох факторів (праця, капітал, земля), прибуток – це дохід підприємця; прибуток – винагорода підприємця за «продуктивну послугу»
К. Маркс	джерело прибутку, додана вартість
Й. Шумпетер	прибуток – це винагорода за нововведення, упровадження інновацій
А. Маршал	комплексний дохід підприємця від усіх факторів виробництва
А. Бабо	прибуток є результатом ініціативи, сприятливих обставин
І. А. Бланк	прибуток – виражений у грошовій формі чистий дохід підприємця на вкладений капітал, що характеризує його винагороду за ризик здійснення підприємницької діяльності, що є різницею між сукупним доходом і сукупними витратами у процесі здійснення цієї діяльності
О.Філімоненко	прибуток – це частина чистого доходу, одна з його форм
Н.В.Тарасенко	прибуток – це важливий узагальнюючий показник оцінки ефективності функціонування кожного суб'єкта господарської діяльності, оскільки саме в прибутку акумулюються результати всіх сторін діяльності: виробництво і реалізація, якість і асортимент, ефективність використання виробничих ресурсів і собівартість
С.Ф.Покропивний	прибуток – це та частина виручки, що залишається після відшкодування всіх витрат на виробничу й комерційну діяльність підприємства
Г. М. Курило	прибуток як різницю між виручкою(доходами) від реалізації продукції, витратами на її виробництво і податків
О. В. Гаращенко	прибуток як певну суму капіталу, що залишається підприємцю понад затрати виробництва та інші відрахування в процесі господарювання
А.М.Поддєрьогін	прибуток – це частина додаткової вартості, створеної і реалізованої, готової до розподілу

Джерело: складено на основі [1-5]

З точки зору, системного підходу управління прибутком – динамічний системний процес, що включає управлінські дії, метою яких є забезпечення ефективного формування, розподілу та використання прибутку [8]. Для підвищення результативності діяльності підприємства необхідно сформувати дієву систему управління прибутком, яка розглядається як сутність взаємопов'язаних елементів, кожний з

яких виконує певну роботу, спільна дія котрих забезпечує досягнення механізму отримання прибутку заданої величини. У цієї системі треба виділити шість основних блоків: мета, принципи й завдання управління; механізм управління; організаційне забезпечення; інформаційне забезпечення; методи аналізу прибутку; контроль за виконанням плану з прибутку [7].

Суб'єктом управління в даному випадку є менеджер підприємства, а об'єктом – прибуток та сукупність факторів, що здійснюють вплив на прибуток підприємства і якими повинен ефективно управляти суб'єкт. Слід також зауважити, що управлінська діяльність – це не просто сукупність послідовних дій, заходів та прийомів, а циклічний процес який повторюється. А, отже, процес управління прибутком – це замкнутий управлінський цикл, який постійно повторюється. Варто зазначити, що проблема управління прибутком є комплексною та не може бути вирішена фрагментарно, такою, що використовує тільки окремі інструменти. Необхідною є розробка та впровадження механізму управління, що торкається всіх аспектів діяльності підприємства, і безпосередньо прибутку підприємства. Структура механізму управління прибутком підприємства включає ринковий механізм регулювання формування й використання прибутку, державне нормативно-правове регулювання питань формування й розподілу прибутку, внутрішній механізм регулювання окремих аспектів формування, розподілу й використання прибутку, систему конкретних методів і прийомів здійснення управління прибутком [8].

Система управління прибутком також може функціонувати тільки за умови наявності відповідних інформаційних даних, на підставі яких можна, по-перше, налагодити постійний моніторинг процесу формування прибутку, по-друге, оцінювати рівень операційного та загального прибутку, а по-третє, аналізувати чинники впливу на обсяг прибутку. Джерелами інформації для прийняття рішень стосовно процесів управління прибутком є дані маркетингового аналізу, бухгалтерського та управлінського обліку. Для забезпечення ефективності системи управління прибутком в організаційну структуру підприємств треба вводити службу контролінгу [10]. Важливе місце в системі контролінгу займає оперативний аналіз відхилень витрат підприємства, що допомагає своєчасно оцінити господарські ситуації, пов'язані з формуванням витрат діяльності, виявити негативні причини і недоліки в роботі, внутрішньогосподарські резерви покращення використання виробничо-фінансових ресурсів, забезпечити оперативне маневрування ресурсами і капіталом з метою оптимізації витрат. Важливе місце в структурі механізму управління прибутком займають методи і прийоми управління, а саме дослідження особливостей використання методів планування прибутку.

Прибуток підприємства формується в процесі операційної та фінансово-інвестиційної діяльності. Прибуток від операційної діяльності при нормальних умовах функціонування підприємства займає найбільшу питому вагу в загальному обсязі прибутку підприємства. Операційна діяльність – це основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, що не є інвестиційною або фінансовою діяльністю. До основної діяльності відносять операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, послуг), які є звичайною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу. Особливості операційної діяльності підприємств впливають на характер формування прибутку, а саме: операційна діяльність має пріоритетний характер стосовно інвестиційної, фінансової та інших видів діяльності, тому прибуток від інвестиційної, фінансової й інших видів діяльності не повинен формуватися на шкоду формуванню прибутку від операційної діяльності; інтенсивність розвитку операційної діяльності є основним па-

раметром оцінки окремих стадій життєвого циклу підприємства; господарські операції, що входять до складу операційної діяльності підприємства, мають найбільш регулярний характер; операційна діяльність підприємства орієнтована в основному на товарний ринок, у той час як його фінансова й інвестиційна діяльність здійснюються переважно на фінансовому ринку; здійснення операційної діяльності пов'язане з капіталом, вже інвестованим у неї, тоді як майбутнє інвестування капіталу є предметом інвестиційної й фінансової діяльності підприємства; у процесі операційної діяльності споживається значний обсяг живої праці, на відміну від інвестиційної й фінансової діяльності, де витрати цієї праці несуттєві; операційній діяльності властиві, поряд із загальними, і специфічні види ризиків, об'єднувані поняттям «операційний ризик», тому рівень операційного прибутку, одержуваного підприємством при різних альтернативних варіантах господарювання, повинен насамперед співвідноситися з рівнем операційного ризику [9].

Управління операційним прибутком полягає в тому, щоб знайти і забезпечити оптимальний спосіб виробництва продукції (як зараз, так і в перспективі, що піддається прогнозуванню). Загальна політика управління прибутком підприємства встановлює як цілі, так і найважливіші результативні показники планів формування операційного прибутку на майбутній рік, дозволяє пов'язати ці показники із загальною системою планів формування і використання прибутку підприємства. Система цих планів дозволяє використати різні методи планового формування операційного прибутку і забезпечити взаємозв'язок всіх основних показників розвитку операційної діяльності підприємства з обсягами виробництва, собівартістю і прибутком в майбутньому періоді. Проведенні дослідження показали, що в процесі управління операційним прибутком необхідно враховувати різні методи його планування: метод екстраполяції; метод прямого розрахунку; нормативний метод; метод «CVP» або метод планування операційного прибутку з використанням системи «взаємозв'язок витрат, обсягу реалізації і прибутку»; метод цільового формування прибутку; метод прогнозування грошового потоку; метод моделювання впливу факторів на прибуток [8].

Таким чином, залежно від вибраного методу розрахунків, планування формування операційного прибутку може розглядатися як завершальний або як початковий етап планування всієї операційної діяльності підприємства, що потребує детальніших досліджень та практичної апробації.

Висновки. Операційний прибуток – важлива характеристика діяльності підприємства, визначає конкурентоздатність і потенціал ділового співробітництва, оцінюючи якість гарантованих економічних інтересів самого підприємства і його партнерів у фінансовому й виробничому відношенні. Фінансовий стан підприємства залежить від його уміння одержувати необхідний прибуток. Керівництво підприємства має можливість регулювати величину операційного прибутку підприємства, якщо знає фактори, що впливають на нього.

Грамотне, ефективне управління формуванням прибутку передбачає побудову на підприємстві відповідних організаційно-методичних систем забезпечення цього управління, знання основних механізмів формування прибутку, використання сучасних методів його аналізу і планування. Комплексний характер управління формуванням прибутку відображає необхідність управління всіма складовими операційного прибутку і тому потребує детальніших досліджень, що характеризує роль прибутку підприємства в ринкових умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранцева С. М. Стратегічне управління прибутком торговельного підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук: спец. 08.00.04 / С. М. Баранцева. – Донецьк, 2007. – 22 с.
2. Бланк І.А. Управление прибылью / И.А. Бланк. К – : Ника-Центр, 2007. – 768 с.
3. Велика Радянська Енциклопедія. У 30 т./Гол. ред. А. М. Прохоров. – 3-е вид. – М.: Изд-во В»Радянська енциклопедія», 1975. – (Т. 21. Проба-Ременс).
4. Гура Н.О. Облік видів економічної діяльності: Навч. посіб. – К.: Знання, 2004. – 541 с.
5. Сучасний фінансово-кредитний словник / За заг. Ред. М.Г. Лапуста, П.С. Нікольського – М.: ИНФРА – М.: 2008.
6. Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. 3 – те вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2001. – 460 с., іл.
7. Олейнікова Л.Г. Максимізація прибутку – основна мета діяльності підприємства // Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво. – 2004. – №3. – С. 142 – 144.
8. Ткаченко Є.Ю. Аналіз механізму управління прибутком підприємства // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2006. – № 4 – С. 323 – 326.
9. Управління прибутком торговельних підприємств [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.04 / В.В. Худа ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К., 2007. – 22 с.
10. Чорна О. М. Механізм управління прибутком підприємства в Україні [Текст] / О. М. Чорна, О. О. Мацнева // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. – 2012. – № 1. – С. 30 – 35
11. Єфімова О. Системний підхід – основа управління діяльністю підприємств / О. Єфімова // Персонал. – 2007. – №2 – С. 67 – 72.

REFERENCES

1. Barantseva S. M. (2007), Stratehichne upravlinnya prybutkom torhovel'noho pidpryyemstva: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stup. kand. ekon. nauk: spets. 08.00.04 / S. M. Barantseva. – Donets'k., – 22 pp.
2. Blank I.A. (2007), «Upravlenie pribyilyu» / I.A. Blank. – K.: Nika – Tsentr., – 768 pp.
3. Velyka Radyans'ka entsyklopediya. (1975), U 30 t./Hol. red. A. M. Prokhorov. – 3-e vyd. – M.: Yzdvo V»Radyans'ka entsyklopediya»,. – (T. 21. Proba – Remens).
4. Hura N.O. (2004), «Oblik vydiv ekonomichnoyi diyal'nosti: Navch. posib». – K.: Znannya., – 541 pp .
5. Suchasnyy finansovo-kredytnyy slovnyk / Za zah. Red. M.H. Lapusta, P.S. Nikol's'koho – M.: YNFRA – M.: 2008.
6. Finansy pidpryyemstv: Pidruchnyk / Kerivnyk avt. kol. i nauk. red. prof. A. M. Poddyer'ohin. 3 – tye vyd., pererob. ta dop. – K.: KNEU, 2001. – 460 pp.
7. Oleynikova L.H. (2004), Maksymizatsiya prybutku – osnovna meta diyal'nosti pidpryyemstva // Derzhava ta rehiony. Ser.: Ekonomika ta pidpryyemnytstvo. – № 3. – pp. 142 – 144.
8. Tkachenko Ye.Yu. (2006), Analiz mekhanizmu upravlinnya prybutkom pidpryyemstva // Derzhava ta rehiony. Seriya: Ekonomika ta pidpryyemnytstvo. – № 4 – pp. 323-326.
9. Upravlinnya prybutkom torhovel'nykh pidpryyemstv [Elektronnyy resurs]: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ekon. nauk : 08.00.04 / V.V. Khuda ; Kyviv. nats. torh.-ekon. un-t. – K., 2007. – 22 pp.
10. Chorna O. M. (2012), Mekhanizm upravlinnya prybutkom pidpryyemstva v Ukrayini [Tekst] / O. M. Chorna, O. O. Matsnyeva // Naukovyy visnyk: finansy, banky, investytsiyi. – № 1. – pp. 30 – 35.
11. Efimova O. (2007), Systematic approach is the basis of management of activity of enterprises / A. Efimova // the Staff. – №. 2 – pp. 67 – 72.